

Poslední král svátého Grálu a symbolika české královské koruny

TOMÁŠ BONÉK

Působení svátého Grálu v českých dějinách je v pravém smyslu slova esoterní, tj. skryté. Jeho přítomnost lze tušit, mnohdy jako by událostmi přímo bytostně prozařovala, avšak ke skutečnému zjevení nedochází. Svatý Grál se v Čechách stává osudem. Podobně jako zůstává *život* skryt za závojem bytí a zjevným se stává až ve svém působení, je i svatý Grál spíše tušenou hybnou silou duchovního vývoje, než jednoduše prokazatelnou skutečností. Snad i proto je jeho souvislost s českými dějinami pro mnohé badatele nepodloženou spekulací nebo naivním snem. Ti, kdo se snaží ztišit ve svém srdci a v tichosti naslouchat tepu českých dějin, cítí však jejich grálskou povahu už dlouho. České dějiny jsou jim výzvou ke hledání *smyslu*, jehož přímým vyjádřením je symbol svátého Grálu.

České země, obklopené horami, tvoří ve středu Evropy uzavřený prostor, ve kterém po staletí a tisíciletí docházelo k prolínání různých duchovních proudů, aby pak odtud vyšly podstatné podněty pro život celé Evropy. Prastaré horniny, které tvoří základ české krajiny, umožňují ve svých mnohastupňových proměnách přítomnost různých druhů drahokamů a polodrahokamů, stejně jako vzácných kovů. Na severu Čech se dokonce vzácně nalézají modré safíry a známé krvavě rudé české granáty (karbunkuly), které patří k symbolice svátého Grálu. Ba co víc, Grál sám byl podle některých pramenů vybroušen ze zeleného kamene podobného smaragdu, který byl „*lapsit ex illis*“, což někteří autoři považují za zkromoleninu latinského „*lapis ex coelis*“, tedy „*kámen z nebe*“, anebo dokonce „*lapis lapsus ex illis stellis*“, tedy „*kámen spadlý z oněch hvězd*“. Hledat svatý Grál na zemi, vytvořený z pomíjivé hmoty, by bylo jistě zavádějící. Grál je „*důvod*“, ne „*cíl*“ osudového putování. Na tajemnou souvislost Čech se svatým Grálem ale přeci jen ukazuje i skutečnost, že se na zemi nachází jediný zelený kámen, který přišel z nebe, a to český vltavín. Vltavín je druh tektitu, který vznikl patrně před čtrnácti a půl miliony let pře-

tavením pozemských hornin během exploze při dopadu velkého meteoritu. Kráter Riess, který se přitom na jihu Německa vytvořil, má průměr 21 kilometrů. Odhadováno bylo i množství hmoty, která se během exploze roztavila a vypařila, aby v podobě skleněného deště znovu dopadla na zem o stovky kilometrů dále. Nejpravděpodobnější jsou odhady, že vltavínové hmoty bylo asi 275 tun. Vltavínový déšť tehdy dopadl jen na několika místech v Čechách a na Moravě. Vltavín není svátý Grál, ale můžeme ho chápat jako jeho podobenství.

V době, kdy v Palestině došlo k mystériu na Golgotě, byl „magický kotel“ Čech téměř úplně osídlen Kelty. Jak víme, patří keltská mytologie k podstatným pramenům grálských motivů. Keltové osídlili ve druhé polovině prvního tisíciletí před Kristem podstatnou část Evropy, ale v prvních stoletích po Kristu pak překvapivě rychle mizí, jsou asimilováni jinými národy a jejich kultura je překryta latinskou, germánskou či slovanskou kulturní vrstvou. V Čechách ukazují mnohá místní jména, archeologické nálezy a pohádkové motivy na skrytý keltský základ naší kultury. Dnes nejde o to, z kolika procent jsme Kelti, Češi, Němci nebo Židé — duchovní život v našem kulturním prostoru je výsledkem prolínání mnoha vlivů, mezi nimiž je ten keltský patrně jeden z nehlubších a možná dokonce nejpodstatnějších. Mizení vnější keltské kultury vysvětluje Rudolf Steiner tím, že se duch umírajícího keltského národa stal inspirujícím duchem esoterního křesťanství. Keltský národ ztratil svou svébytnost a jazyk, odkaz jeho duchovnosti však pronikl celou západní a střední Evropou a stal se pramenem, ze kterého se zrodilo nadnárodní křesťanství svátého Grálu. V průběhu posledních staletí před Kristem obsazovali keltská území Římané. Jejich vlivu unikla jen část Skotska a Irsko. Po anglosaské okupaci Británie byli Keltové dále zatlačováni do okrajových území. Právě odtud se pak od šestého století po Kristu vypravili keltští poutníci na své misijní cesty Evropou. Jejich na Řím nezavislé působení zasáhlo i naše území. V šestém a sedmém století po Kristu bylo toto působení stále více ohrožováno z jihu přicházející římskou misíí, která se snažila ovládnout rodící se křesťanské obce ve střední a západní Evropě.

Křesťanství bylo v Čechách a na Moravě přítomno již před příchodem Cyrila a Metoděje. Slovanské východní misii předcházela misie západní, irsko-latinská. V ní doznívala, irskou církví proměněná, hluboká mysterijní moudrost

druidů, keltských kněží, kteří ve svém nitru prožili mystickou podstatu křesťanství. Na počátku našich křesťanských dějin se skrze ně vrátila na naše území proměněná keltská kultura. Keltští křesťané prožívali Krista jako Pána živlů, který svým obětí činem změnil svět. Proto tento proud křesťanství neztratil živý vztah ke světu a přírodě. K němu se přidal východní proud křesťanství, které usilovalo o proměnu člověka v jeho nitru. Proto kladla východní slovanská misie takový důraz na to, aby jí křesťané rozuměli. Pro irské křesťanství bylo (podobně jako pro křesťanství východní) velmi důležité, aby náboženský život skutečně pronikl a proměnil všechny úrovně lidského života. Ze západu i z východu tak do střední Evropy devátého století pronikly spřízněné duchovní proudy usilující různým způsobem o skutečně žité křesťanství. Prolínání obou vlivů patrně stojí jak za snahou slovanských věrozvěstů vytvořit „slovanské“ křesťanství mezi východem a západem, tak i za překvapivě zralou duchovností českého knížete Václava, jehož babička, kněžna Ludmila, byla první křesťankou na českém trůně. Zdeněk Neubauer patrně není daleko od pravdy, když v ní spatřuje postavu podobnou bájnému Merlinovi. Přechody od původních náboženství ke křesťanství jsou vždy napínavým obdobím oplodňujících setkání a průniků, které pak působí skrytě, za oficiální křesťanskou naukou, jež pro pohanskou minulost nemá mnoho pochopení. K přírodě a kosmu obrácené pohanství se stává jakousi noční stranou nového dne. V českých dějinách se tento prvotní přechod od pohanství ke křesťanství setkává s již zmíněným prolínáním západní irsko-latinské a východní byzantské křesťanské misie. To podstatně ztěžuje vytvoření reálné představy o skutečných poměrech v této době, protože v kronikách a legendách zůstává zapsána jen jedna strana dějin. Středověká legenda popisuje tehdejší poměry slovy:

„Když vycházelo slunce křesťanství nad zemí drsnosti a nevzdělané pustoty, totiž nad Čechami, jež temný mrak slepoty téměř zcela pokrýval, hle paprsek přejasný, hříchem ani bludem nezastíněný, ctihodný kníže Václav, nevinné ruce a čisté srdce mající a dary nebeské milosti naplněný, jako první razil cestu, po níž se světlo šířilo, až vzrostlo v plný den a zazářilo těm, kteří v temnotách a v stínu smrti žili.“

Jak vidíme, neměl autor legendy pro pohanskou minulost žádné pochopení. Právě proto je třeba považovat mnohdy i nepatrná sdělení legend za možné poukazy na důležité skutečnosti. Legendy o životě knížete Václava obsahují takových narážek celou řadu. Zdůrazňují například, že (podle některých pra

menů tajně a v noci!) obdělával pole a pracoval na vinici, aby mohl sám připravit chléb a víno pro křesťanský oltář. Jeho spojení s přírodou tedy nebylo zcela přerušeno. Na druhé straně legendy vyprávějí, že důkladně studoval základy křesťanství, a to slovansky, řecky a latinsky. Všude je kladen velký důraz na to, že jeho vroucně žitá zbožnost byla zároveň zbožností činů. Soucitná pomoc lidem v nouzi se v nich stupňuje až k obrazu sluhy Podivena, kterému Václav v mrazivé zimní noci nabízí své krvi zbrocené šlépěje. Cesta, kterou prošel kníže Václav, se mu stává bezpečnou cestou následování.

Svatý Václav stojí na úsvitu českých dějin jako panovník, který v sobě spojoval východní i západní křesťanskou tradici a který se snažil spojit své světské působení s duchovními ideály křesťanství. Ctnosti, o které usiloval, ukazují na obsahovou blízkost svatováclavské tradice se svátým Grálem. Dotyk obou příběhů je ale obtížně prokazatelný. Setkání obou tradic krásným způsobem ztvárnil u příležitosti svatováclavského milénia roku 1929 katolický kněz František Večeřa-Střížovský, který ve své knize „Svatý Grál“ zakončuje grál- skou legendu vyprávěním o svátém Václavovi jako o posledním králi Grálu. Není zcela jasné, zda Fr. Střížovský i zde, podobně jako v celé knize, jen zpracoval starší látku, nebo zda jde o jeho samostatné tvůrčí doplnění grálské tradice. V každém případě se mu podařilo ponořit se do skutečné podstaty obou příběhů a spojit je v nový celek hluboce smysluplným způsobem. František Střížovský doplňuje známé motivy svatováclavských legend o dramatický příběh jeho zmařeného vyvolení za nového krále Grálu. Na konci své vlády svolal podle něj král Parsival kdesi na východě sněm, v jehož průběhu se na okraji číše Grálu objevil nápis:

Leží země na západě

tvarem srdci podobná, její kníže Václav k vládě v říši Grálu ctnosti má.

Dvě stě grálových rytířů se okamžitě vydává na cestu, aby nového krále našli. Krátce před svátkem archanděla Michaela přijíždějí do Prahy, kde se dozvídají, že Václav je u svého bratra v Boleslavi. Jedou tedy tam, přijíždějí ale pozdě, Václav je mrtev:

*Poslům Grálu slza kane, na kolena padají.
Poznávají, že se kruté končí jejich poslání...*

*...K mučedníku přistupuje jeden z Grálu družiny.
Do přilby krev zachycuje — krále pozdrav jediný....*

Celý příběh pak končí mohutným obrazem trzny za knížete Václava:

*V chrámě přesvatého Grálu opět pořádá se sněm.
Každý v nesmírném tu žalu stojí zamyšlen a něm.
Truchlivě zvon ze všech věží do chrámu lid svolává.*

Na katafalku, hle, leží přilba s krví Václava. Stěny černě potaženy. Vpředu sirý krále trůn. — Při smuteční mši jsou pěny žalné písňe s hudbou strun. —

Biskup dospěl ku přijímání. Z kalicha krev požívá. —

*Slyš! Vtom chrámem z nenadání divný šum se ozývá.
Všechny oči na Grál svátý nad oltářem zírají, neb je ohněm krve vzňatý, z něhož slova svítají:*

„S Václavovou Krev se Páně zasnoubila v plameni: obojí se v svaté ráně k spáse světa pramení. “

*Václavem se řada králů končí, kteří mnohý věk byli věrní strážci Grálu.
Buď jim za to věčný vděk! —...*

*Hasne Grál a výš se zvedá.
Mizí v oblak zahalen.
Už jej oko marně hledá.
Prchl jako luzný sen.—*

František Střížovský zvláštním způsobem vystihl cíl Grálu — průnik lidské krve s krví Kristovou. Když se tak stalo, Grál se navrátil do nebeské říše, ze které přišel.

Ve starších legendách se obě tradice blíží asi nejvíce ve středověkém příběhu o Lohengrinovi. V eposu, který byl sepsán někdy kolem roku 1280, se posel Grálu Lohengrin objevuje po boku císaře Jindřicha I. Ptáčníka při jeho tažení proti Maďarům. O přátelství tohoto německého císaře s českým knížetem Václavem vyprávějí české legendy. Pokud bereme tato vyprávění vážně, pak máme před sebou v osobě prvního saského císaře Jindřicha I. (909-936) setkání obou příběhů. Jindřich I. Ptáčník ale nebojoval jen s Maďary, kteří v prvních desetiletích desátého století pustošili Evropu. Za jeho vlády začal i dvě stě let trvající boj německých králů proti polabským a pobaltským slovanským kmenům. Moderní historici mají pravdu, když zdůrazňují, že v této době šlo i o samotné bytí či nebytí českého národa. To si patrně uvědomoval jak Václav, tak Boleslav. Oba bratři se ale rozcházeli v názoru, jak vzniklou situaci řešit. Po Václavově smrti skutečně došlo k bojům mezi Čechy a Němci. Ale již roku 955 bojovaly oba národy svorně proti Maďarům.

Ke svatováclavskému tajemství patří, že umírá rukou svého bratra Boleslava a jeho družiníků u dveří kostela, které zevnitř přidržuje kněz. To naznačuje, že za celou událostí stojí hlubší a zásadnější konflikt. Kníže Václav byl se

vřen mezi odpůrce z *obou stran*. Legendy Boleslava označují za novodobého Kaina — bratrovraha. Příběh o Kainovi a Ábelovi představuje základní polaritu lidského duchovního života, která působila v dobách před Kristem. Kain působil ve sféře země a svou činností ji proměňoval. Jeho působení však vedlo ponejprv k sebestřednému egoismu. Ábel byl tím, kdo působil ze sféry nebes. Ábel musel pro tento svět zemřít, teprve pak se mohl narodit v Duchu. Staré napětí mezi nebem a zemí bylo Kristem překonáno. V Ježíši Kristu se spojil Bůh s člověkem — nebe se zemí. Křesťanská cesta je tedy cestou člověka, který zároveň pracuje ve světě i na sobě, aby veškeré jeho konání nakonec vyústilo v obětní čin. Tak se Kain stává Ábelem — Ábel Kainem. Křesťan stojí svobodně mezi kainovským a ábelovským principem a překonává jejich jednostrannost. Václav podle dochovaných zpráv usiloval o takovou vyšší harmonii polarit. Něco takového je, jak se zdá, pro okolí vždy nepohodlné. Boleslav a jiní mu vytýkali, že je „jako mnich“. Je možné, že mu spolu s ním někteří kněží vytýkali, že je příliš „prozápadni“. Možná byli i tací, kteří neviděli rádi jeho otevřenost pro východní křesťanskou tradici. Vyhnání či vyvraždění Václavových družiníků a spřátelených kněží ze Švábska, Bavorska a Saska potvrzuje, že šlo o zásadnější konflikt. V dějinách kníže Václav zazářil jako vzdálený ideál, aby pak odešel jako Ábel do nebeského království, odkud jako dědic a ochránce českých zemí chrání naši národní svěbytnost, zatímco se „bratrovrah“ Boleslav stal pragmatickým a neúprosným budovatelem českého státu. Doba, která se život lidského společenství pokouší pochopit jen za pomoci přírodních pravidel *boje o přežití*, nemá pro Václavovu oběť pochopení. Novým „hrdinou“ se stává dříve zatracovaný Boleslav. Václav, který byl po staletí duchovním ideálem a předobrazem křesťanského panovníka, je v této souvislosti označován za „státu nebezpečného slabocha“. Z duchovního hlediska tvoří Václav s Boleslavem ve svém dějinném působení vyšší jednotu. Kníže Václav se svou dobrovolnou smrtí spojuje s duchem národa a posiluje ho oživující silou niterného křesťanství, které žilo v jeho duši. Přemyslovští panovníci po Boleslavovi usilují stále zřetelněji o to, být důstojnými zástupci svátého Václava na zemi. Václavovu oběť tak lze chápat jako osudově nutný začátek cesty českých králů ke svátému Grálu. Připomeňme, že na konci přemyslovské vlády byly grálské legendy se svými rytířskými ideály v Čechách prokazatelně známé a že se čeští králové snažili podle nich žít. Snad i oni tušili blízkost obou příběhů.

Na sklonku středověku završil tento vývoj císař a král Karel IV., který vládu českého krále obětoval svátému Václavovi. Česká královská koruna spočinula na světcově lebce. Koruna českých králů je jako každý skutečný symbol nevyčerpatelným pramenem inspirace. Kdo se na ni díval stokrát, může při stém prvé podívání vidět jakoby poprvé. Skutečný symbol vyvolává v duších těch, kdo se jej snaží pochopit, víc, než do něj vědomě vložil jeho tvůrce. Tak tomu je vždy, pokud tvůrce dokázal symbolicky zkoncentrovat hlubší podstatu zobrazované skutečnosti. I pro něj začíná to, co vytvořil, žít vlastním životem. Každý pokus o výklad je tedy ze své podstaty neúplný. Císař a král Karel IV. byl bezesporu takového tvůrčího večitění schopen. To, že koruna jako taková není Karlovým vynálezem, jí pochopitelně neubírá na hodnotě. Při jejím utváření navázal z největší pravděpodobnosti na korunu přemyslovských králů, kterou doplnil podle francouzského vzoru na korunu ostatkovou. Koruna je tak podobným dílem, jako je korunovační řád českých králů. Karel není autorem jednotlivých částí, ale tvůrcem nové kompozice. Při vytváření symbolických předmětů nejde o originalitu, ale o svébytné uchopení hlubší skutečnosti toho, co mají vyjadřovat. Idea královské koruny se tak od starověku zjevuje v nejrůznějších formách, podle toho, jak jejich tvůrci chápali její poselství. O Karlově osobnosti vypovídá mimo jiné i skutečnost, že při postupném doplňování koruny dokázal dosáhnout zesílení symbolického účinku ubíráním drahokamové výzdoby. Korunu lze v její dnešní podobě chápat i jako zralý plod Karlovy zkušenosti s královským úřadem. Právě z toho, že výzdobu nejen rozhojňoval, ale i ubíral, lze usuzovat, že měl jasný ikonografický záměr. Koruna začala vznikat před Karlovou korunovací českým králem 2. září 1347. Váží 2,56 kg a je široká i vysoká 19 cm. Celkem jí bylo korunováno dvaadvacet králů a královen. Jaké je ale její vnitřní poselství?

Korunovační řád českých králů o ní říká:

„Bože, koruno těch, kdo jsou ti věrni. Ty vkládáš na jejich hlavy korunu z drahého kamene.

Požehnej a posvěť tuto korunu. Jako je sama ozdobena rozmanitými vzácnými kameny, tak ať je tvůj služebník, její nositel, naplněn, z tvé štědré milosti, mnohonásobným darem vzácných ctností.

(Arcibiskup spolu s biskupy pak při vkládání koruny na královu hlavu říkají) *Přijmi královskou korunu, již na tvou hlavu vkládají ruce síce nehodné, přesto ruce biskupů.*

Česká královská koruna. (Foto: Jan Boněk)

Pomni, že je přímým vyjádřením svaté slávy, cti a odvážného díla, a nezapomeň, že skrze ni získáš podíl na naší službě. Zatímco my se projevujeme ve vnitřních věcech jako pastýři a správci duší, ty se máš neustále ve vnějších věcech ukazovat jako pravý ctitel Boží...

... Pak se zařadíš mezi slavné zápasníky, ozdoben drahokamy ctností a korunován cenou věčného štěstí. Spolu s vykupitelem a spasitelem Ježíšem Kristem, jehož jméno a zastupování, jak věříme, na sebe vezmeš, budeš ověnčen nekončící slávou....“

Královská koruna je tedy *přímým vyjádřením* toho, co představuje. První úroveň, které se budeme věnovat, je barevná kompozice. Na koruně se kromě zlaté vyskytují čtyři barvy: červená, modrá, zelená a bílá. Odhlédneme-li od zlaté, která tvoří jakýsi základ a podklad, převládá výrazně červená a modrá. Rozmístění červených a modrých kamenů vytváří harmonicky se doplňující

obraz. Na obvodu koruny tak vzniká cosi, co známe z taoistické duchovní tradice jako jin a jang. Červená plocha je doplněna modrým kamenem a obráceně. Tak vzniká vyšší jednota polarit, přičemž ovšem tyto polarity zůstávají ve své jedinečnosti zachovány. Tajemství takového setkání nebe se zemí v Ježíši Kristu je jednou ze základních otázek křesťanství. Smícháním červené a modré vzniká fialová (představuje zbožné konání, pokání, připravenost k oběti, mystiku) — tato barva není na koruně zastoupena. Jde na ní o vyšší dynamický vztah obou základních barev.

Červená byla ve středověku barvou zmrtvýchvstalého Krista — Krále králů, mužským principem, barvou dávající — ohnivou. Červená hovoří. Je barvou síly, přisnosti a soudu. Ale i barvou vítězství, úspěchu a bohatství.

Modrá byla barvou Panny Marie, barvou nebes, hloubky a dálky, ženským principem, barvou přijímající — vodní. Modrá nese a naslouchá. Je barvou mírnosti, zbožnosti a věrnosti. Je barvou kněžských duševních sil. Středověká mystika znala souvislost mezi Marií a lidskou duší. Modrý kámen safír předepsal papež Inocenc III. k výzdobě prstenů církevních hodnostářů.

Na mnohých gotických obrazech má Maria modrý plášť a spodní oděv (či rub pláště) červený. V ikonografii zmrtvýchvstalého Krista tomu je často obráceně. V této souvislosti je zajímavé, že přední a zadní strana Svatováclavské koruny je červená a boky modré. Král musí jednat, jeho jednání ale bude správné jen tehdy, bude-li správně naslouchat.

Každá barva je ze své podstaty Jednostranná“, pokud by král kraloval jen ze sil jedné z nich, byla by jednostrannou i jeho vláda. Král má být zástupcem Kristovým na zemi — má být rozhodným vládcem i láskyplným ochráncem. Být králem znamená být cele člověkem, spojit a „setkat“ v sobě mužský a ženský princip, dolní a horní svět. Být knězem a králem v Kristu, jak o tom píše Apokalypsa.

Pokud se skutečně potvrdí, že kamáry (vnitřní oblouky) vznikly z daru Blanky z Valois, pak bude tento symbolický význam vyšší jednoty ještě potvrzen. Král vytváří vnější část koruny, královna daruje část vnitřní. Jednota mužského a ženského principu se tak posouvá na další úroveň. Rozhodně tu ale nejde o nějakou vulgárně sexuální symboliku. Gotika viděla za symbolikou mužství a ženství v naznačeném smyslu mnohem víc. Vzpomeňme jen na složité rozvedení této symboliky za vlády Václava IV, kdy duchovní znovuzrození krále bylo znázorněno obrazem krále a lazebnice. Lze předpokládat, že se tak završil určitý

vývoj, který probíhal i za vlády jeho otce. Mimochodem jsou i formy žezla a jablka — prut a koule — od starověku základním výrazem této polarity. Mitra, která byla původně součástí koruny, vyjadřovala kněžský aspekt královské důstojnosti. Koruna je tak na nejrůznějších úrovních jednotou a propojením různých polarit.

Kombinace zelené a červené na kamárách vytváří podobné gesto. Opět jde o barvy, které symbolizují zmrtvýchvstalého Krista — nového Adama. Zelená je barvou duchovního znovuzrození. Pod křížem na Golgotě někdy stojí Maria v červeném a Jan, miláček Páně, v zeleném. Jan se pod křížem stává „Synem Marie“, tedy vlastně následovníkem a zástupcem Krista. Smaragd jako kámen mystiků a alchymistů, představující duchovní znovuzrození, čistotu myšlení a schopnost proměny, to jen podtrhuje. Ve středověku byly červená, modrá a zelená často též barvami tří králů, kteří se podle Matoušova evangelia přišli poklonit narozenému Ježíškovi. To můžeme vidět například v Saské kapli chrámu sv. Víta. Také trůnící Madony z druhé poloviny čtrnáctého století mají často roucha v živé harmonii těchto tří barev. Tato trojice barev symbolizují Božskou Trojici. Ve vzájemném vztahu mezi nimi vzniká celý svět. Jejich časté užití v gotice proto není náhodné. Čistě bílá barva perel symbolizuje čistotu, neposkvěšenost, ale i moudrost. Bílá zastupuje vzdušný živel a duchovní princip. Význam zlata jako slunečního kovu je dostatečně známý, proto se jím na tomto místě nebudeme blíže zabývat.

I když středověká symbolika barev nebyla žádným strnulým systémem, krystalizuje postupně do trojice modrá — Marie, červená — Kristus, zelená — Jan. Že je oprávněně v námi uvažované souvislosti na Jana myslet, ukazuje i skutečnost, že Karel IV. na konci svého života postavil v německém Tangermünde klášterní kapli zasvěcenou Janu Evangelistovi a Janu Křtiteli. Její zdi byly obloženy mozaikami drahokamů stejně jako svatováclavská kaple v pražské katedrále nebo kaple svátého Kříže na Karlštejně. Kaple byla jedinou svého druhu v Německu! Karel IV. se chystal do Tangermünde odejít na odpočinek a věnovat se v ústraní rozjímání a studiu. Pražská kaple svátého Václava byla koncipována jako duchovní centrum Čech, kaple na Karlštejně byla duchovním srdcem Římské říše, a tím celého světa, a třetí, často opomíjená kaple v Tangermünde měla být branou odcházejícího císaře do budoucnosti.

Navzdory tomu, že to někteří badatelé popírají, lze v Karlštejně s jeho trístupňovou kompozicí rozpoznat grálský hrad popisovaný Chrétienem de Troyes. Na

hradě lze krom toho nalézt i jiné detaily poukazující na grálskou tradici. Cestu ke kapli svátého Kříže doprovází na stěnách schodiště Velké věže příběh svátého Václava, zatímco cestu z kaple doprovází příběh svaté Ludmily. I zde můžeme tušit shora naznačenou harmonii polarit. Karel IV. vyrostl ve Francii a znal tehdejší duchovní poměry v Evropě. Proto je naprosto nemyslitelné, že by legendy o Grálu neznal. Ani jinde v Evropě však příliš často nedocházelo k otevřenému prolínání oficiální církevní a grálské tradice. To, že se o Grálu v souvislosti s Karlštejnem v zakládacích listinách nic nepíše, není důkaz, že stavba Karlštejna nebyla hradem Grálu inspirována. Jaroslav Vrchlický básnil právem:

„... kde jak zázrak, jako přelud bílý, Karlův Týn, náš český Montsalvač vynoří se z vrchů clony řasné...“

Ale vraťme se ke koruně.

Korunovační řád poukazuje na symbolický význam kamenů, který lze podle mého názoru ponejprv redukovat na jejich barvu, tak jak to dělal starověk i středověk. Karel IV. korunu doplňoval podle získaných kamenů a určitě neměl ani teoretickou možnost složitého symbolického uspořádání různých nerostů v rámci jedné barvy. To potvrzuje i podkládání některých světlejších kamenů barevným papírem. Jako korunovační řád, tak i koruna má v sobě určitou živou improvizaci. Lze patrně předpokládat, že by byl Blančín pás použit, i kdyby na něm například nebyly smaragdy. S pokorným úžasem nad osudem koruny lze přijmout sdělení, že rubín na koruně je turmalín/rubelit. Turmalín totiž existuje ve všech barvách od čiré až po černou a reprezentuje tak plnost *vzácných ctností*, o kterých hovoří již citovaný korunovační řád. Právě proto nazývá významný německý goetheanista, antroposof a dlouholetý vedoucí kněžského semináře Obce křesťanů Friedrich Benesch ve své uznávané monografii turmalín Kristovým kamenem. Turmalín byldřívě znám pod více než sty různými jmény. Jeho komplikované chemické složení s více než třiceti různými kovy a snadná zaměnitelnost s jinými minerály vedla k tomu, že nebyl dlouho jako minerál odhalen. Turmalín je něco jako koruna světa minerálů. Přesto, že to Karel IV. s největší pravděpodobností netušil, zasadil do koruny v konečném důsledku symbolicky závažnější kámen. Jinak se okultní význam použitých kamenů víceméně shoduje se symbolikou barev uvedenou výše. Drahokamy jsou obzvláště významné vzhledem k tomu, že razem proměny nižších duševních sil v nejvyšší ctnosti lidství.

Plnost vzácných ctností je vyjádřena i v zamýšleném spojení rubín (karbun- kul), safír, perla, smaragd. Ze starších středověkých pramenů by bylo možné jistě vyčíst ještě více, myslím ale, že by se tak jen dále upřesňovaly naznačené myšlenky. Ve čtyřech stranách koruny lze tušit čtyři „kardinální ctnosti“ antické i křesťanské etiky: Milosrdenství, sílu, pohotovost a mírnost. Karel IV. ve svých Moralitych rozšiřuje výčet na šestnáct základních ctností, které lze také v podstatě rozdělit podle symboliky jednotlivých kamenů:

„Sidkiáš byl první, kdo z Boží vůle přijal zákon a pochopil moudrost. Řekl, že každý, kdo věří, v sobě musí mít šestnáct ctností:

***první** je znát Boha a jeho anděly,*

***druhá** je rozlišovat dobro a zlo: dobro, aby je konal, zlo, aby se mu vyhýbal, **třetí** je poslouchat krále, kterého Bůh místo sebe jako svého zástupce ustanovuje nad zemí a dává mu moc nad lidem, **čtvrtá** cítit rodiče,*

***pátá** je činit lidem podle svých možností dobře,*

***šestá** dávat lidem almužnu, **sedmá** je ujímat se cizinců, **osmá** je horlivě se ucházet o službu Bohu, **devátá** je vyhýbat se tělesné lásce mimo manželství, **desátá** je být trpělivý,*

***jedenáctá** je mluvit pravdu, **dvanáctá** je být spravedlivý, **třináctá** je být svobodný,*

***čtrnáctá** je přinášet Bohu oběti za dobrodíní, jež prokázal svému lidu, **patnáctá** je děkovat Bohu za skutky, jež se ve světě bez ustání dějí, **šestnáctá** je být zdrženlivý, uměřený a jen s mírou soupeřivý.“*

Text pak pokračuje výčtem třiceti čtyř vlastností krále, které do shora naznačeného výkladu také zapadají.

Zajímavá je i mnohoznačná symbolika perel. Perla vyjadřuje hluboké křesťanské poselství. Je „minerálem“, který vzniká z bolesti perlorodky. Do schránky mořského živočicha vnikne ostré zrnko písku a dráždí jemné tělíčko mlže, který zrnko obalí perletí. Krása zrozená z bolesti, to je brána do Nového Jeruzaléma Janova zjevení. O tomto hlubokém poselství perly vypráví řada legend a pohádek. Perla je tak nejen symbolem čistoty, ale i z lásky a bolesti zrozeného nového života. Není úplně jasné, zda a do jaké míry si byl středověký člověk této symboliky vědom. Na jedné straně jsou

známy velmi staré legendy, které popisují perly jako slzy bolesti (Eva prý plakala nad pádem do hříchu perly), na straně druhé byl rozšířen názor, že perla vzniká v mušli jakoby neposkvřněným počětím, zásahem z nebe. Starý zákon spojuje perlu s moudrostí, zatímco v evangeliu je perla symbolem Božího Slova — symbolem Krista. Rudolf Steiner ukazuje tímto směrem, když v přednáškovém cyklu *Střední Evropa mezi východem a západem* říká, že Kristova přítomnost ve světě závisí na tom, do jaké míry jsme schopni vnímat cizí bolest jako svou vlastní. Velké perly na koruně korunují čtyři lilie členky a jsou na stejné úrovni jako kříž ve středu. Posilují a doplňují tak přítomnost trnu z Kristovy koruny. Jsou vlastně určitými branami k němu. Z naznačených souvislostí vyplývá, že ať už středověk či starověk o podmínkách vzniku perel věděl či nevěděl, je perla skutečným, intuitivně zvoleným symbolem, jehož význam se prohlubuje současně s naším pronikáním do podstaty perly.

Snad je dobré připomenout, že pro tvůrce koruny byly drahokamy stvořeny ze stejných sil jako ony *vzácné ctnosti*, že byly jejich *přímým vyjádřením*. Správně vnímá člověk drahokamy a polodrahokamy tehdy, když v nich spatřuje podobenství ctností. Tak jako vznikají vzácné krystaly z hrubé hmoty země, tak má i on proměnit nečisté, hříchem zatížené vlastnosti své duše v drahokamy *vzácných ctností*.

Ikonografický záměr koruny podtrhuje její spojení se svátým Václavem. Jak jsme již uvedli, představuje zbožný kníže Václav ideálního panovníka, který věrně následuje Krista a tak v sobě spojuje nejlepší vlastnosti kněze a krále, tedy ony vzácné ctnosti, které korunovační řád připisuje králi. Karel IV. dal tím, že nechal korunu umístit na Václavovu lebku, českému králi jasný program a cíl.

Souvislost krále s Kristem je zesílena tím, že celá koruna je vlastně koncipována jako malá Golgota (místo zvané lebka), která překrývá hlavu krále. Podle středověkých legend byl na Golgotě pohřben první Adam a skrze Golgotu přišel Adam druhý. Král, duchovní potomek Davidův, se tak odívá do Krista, jak o tom píše svátý Pavel ve svých Listech. Trn z Kristovy koruny v kontextu středověkého vnímání tuto skutečnost reálně vytváří. Koruna, která svými rostlinnými motivy (lilie) i barvami (drahokamy) připomíná rozkvetlou zahradu, je zároveň obrazem obnovujících sil, které smrtí na Golgotě vstoupily do života země.

Celý korunovační obřad, připomínající zasvěcení starověkých králů, vyjadřuje (konstitutivně) duchovní znovuzrození. Koruna je jeho *přímým vyjádřením*. Tak se král korunovací stává novým člověkem, který v sobě nově

snoubí, co bylo pádem do hříchu rozděleno. Kněží jsou skutečně, jak uvádí korunovační řád, blíže Bohu. Tato blízkost je ale vykoupena smrtí pro vnější svět. Jejich moc má být obrácena jen do nitra, mají žít v odříkání a chudobě. Král, syn člověka, se stává synem Božím — je sice přijat mezi kněží, ale ze sil kněžského svěcení má dál působit ve světě. Dynamický vztah mezi vnějším a vnitřním je tak ještě posílen. Král stojí na místě, které člověku vydobyl Kristus, jako příslib má korunovací stanout ve středu mezi nebem (zastoupeným kněžstvem) a zemí (zastoupenou lidem). Český král je jako nový Adam předobrazem a ideálem budoucího člověka.

Karel IV. ve svém životopisu poukazuje na tajemství lidské krve, která v sobě nese nižší i vyšší život člověka, a četnými citáty z Janova evangelia dokládá, že jedině ve spojení s věčným tvůrčím Slovem — Kristem lze dosáhnout proměny našeho lidství. Duch, který žije v krvi, se musí spojit s Tím, který říká: „*Kdo jí mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm.*“ Svým nástupcům na obou jeho trůnech Karel IV. píše:

„Chcete-li se tedy stát syny Božími, zachovávejte příkázání svého Otce, která vám zvěstoval skrze Syna svého, Pána našeho Ježíše Krista, krále nebeského, jehož podobu a úřad zastáváte zde na zemi.“

Člověk — král je povolán k vnitřnímu růstu. Jako vnitřní obsah symboliky českého krále tak lze rozpoznat svátý Grál.

Dobou Karla IV., o němž prý Rudolf Steiner řekl, že to byl poslední zasvěcenec na císařském trůně, mocné působení symbolů končí. Za vlády jeho synů Václava IV. a Zikmunda Lucemburského dochází k zásadnímu obratu. Životem a smrtí Jana Husa se ohlásila nová doba. Symbol husitského hnutí — temně rudý kalich na černém poli — jako by naznačoval, že doba viditelných symbolů uhasíná. Boj husitů o přijímání pod obojí lze v této souvislosti chápat jako touhu po zniternění. Následující věk vedl na jedné straně k prohlubování rozumového uchopování světa, v němž se smysl pro otevřenou řeč symbolů postupně vytrácel. Vedle toho kladly křesťanské církve stále větší důraz na to, že Bůh se ve své milosti sklání k člověku, který ve své hříšnosti nemůže pro svou spásu udělat vůbec nic.

Dnešní doba naléhavě volá po tom, aby byl tento jednostranný pohled na *sestupujícího* Boha doplněn (ne nahrazen) pohledem na *vzestupujícího* člověka. To, čím byl kdysi král zástupně za všechny, se má stát cílem každého člověka! Smysl pro nevyčerpatelnou hloubku mýtů a symbolů, který se dnes

probouzí na nové úrovni, ukazuje, že se duchovní nálada zásadně mění. Obrazy, které v minulosti živily duše svou inspirující silou a které v novější době téměř oněměly, musí být nově pochopeny, jen tak se jejich poznání může stát pramenem oživující síly, vyvěrajícím v srdci každého jednotlivého člověka. O tom, proč se rukopisy příběhů o hledání svátého Grálu v Čechách nedochovaly, se lze jen dohadovat. Pokusili jsme se ukázat, že považovat jejich nepřítomnost za důkaz, že grálská duchovnost s českými dějinami nesouvisí, je nepřiměřeným zjednodušením. Zákonitost, kterou v českých dějinách objevil Eduard Lenz, totiž že *východu se stává osudem, co západ myslí*, platí i v případě svátého Grálu. Český král jako předobraz toho, o co by měl usilovat každý z nás, intimně souvisí s poselstvím mysteriálních příběhů o svátém Grálu. Pochopit jejich skrytý smysl je výzvou, kterou bychom měli *rozhodně* přijmout.